

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XLII

ISTORIE – ETNOGRAFIE

ZALĂU

2020

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Horea Pop – redactor-șef

Valer Simion Cosma – responsabil număr curent

Andrei Herța – secretar de redacție

Ábran Ágota – membru

Marin Pop – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România

Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania

Conf. univ. dr. Gelu FLOREA – Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca (România)

Cercet. șt. I dr. Coriolan H. OPREANU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România

Cercet. șt. II dr. Ioan STANCIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Sorin MITU – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Adrian IVAN – Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România

Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România

Dr. Cornel Ban, profesor asociat de Economie Politică Internațională, Copenhagen Business School, Danemarca

Dr. Daniela Gabor, profesoară de Economie și Macro-finanțe, University of the West of England, Bristol, UK

Lect. univ. Dr. Vlad Popovici, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Lect. univ. Dr. Sorin Gog, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Prof. Dr. Manuela Boatcă, profesoară de Sociologie și directoare a Programului de Studii Globale, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, Germania

Dr. Magda Matache, Harvard T.H. Chan School of Public Health, USA

Dr. Irina Marin, profesoară asistentă în Istorie Politică, Utrecht University, Olanda.

Conf. univ. Dr. Edit Szegedi, Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, România

Asist. univ. Dr. Ștefan Baghiu, Facultatea de Litere, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, România

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

Imagine copertă: Arhiva Clement Ștefan.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO–450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260–612223, fax: 004-0260–661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO–450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260–612223, fax: 004-0260–661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
---	---

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN

ISSN 1016–2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

IONUȚ MUSCA. <i>IN HONOREM</i>	7
MARIN POP	

PERIFERII LOCALE, PERIFERII IMPERIALE

TRANSYLVANIA ACROSS EMPIRES. MANUELA BOATCĂ AND ANCA PÂRVULESCU INTERVIEWED BY ÁGOTA ÁBRÁN.....	11
--	----

TRANSYLVANIA DINCOLO DE IMPERII. MANUELA BOATCĂ ȘI
ANCA PÂRVULESCU INTERVIEWATE DE ÁGOTA ÁBRÁN

ORGANIZING ECONOMIC GROWTH: ROMANIA AND TRANSYLVANIA ON THE EVE OF THE GREAT WAR.....	15
--	----

CORNEL BAN

ORGANIZAREA CREȘTERII ECONOMICE: ROMÂNIA ȘI
TRANSYLVANIA ÎN AJUNUL MARELUI RĂZBOI

GRUPURI DE PECENEGI PE VALEA MIJLOCIE A TÂRNAVEI MARI.....	31
ADRIAN NICOLAE ȘOVREA	

GROUPS OF PECHENEGS IN THE MIDDLE VALLEY OF TÂRNAVA MARE

„ET MULTA MALA FECERUNT INTER CHRISTIANOS ET INTRAVERUNT TRANSILVANIAM” CRUCIADA DIN ANUL 1514 ȘI ASPECTELE PRIVIND LUPTELE DE LA SOMEȘENI.....	43
---	----

ERICH NORIS SZAKÁCS

„ET MULTA MALA FECERUNT INTER CHRISTIANOS ET
INTRAVERUNT TRANSILVANIAM” THE 1514 CRUSADE AND
THE ASPECTS REGARDING THE SOMEȘENI BATTLES

EXTRAGERE, TRANSFORMARE ȘI COMODIFICARE A NATURII ÎN CONTEXT IMPERIAL ȘI POST-IMPERIAL. INCURSIUNI PRELIMINARE ÎN ISTORIA CĂII FERATE SALVA-VIȘEU..	53
--	----

ANDREI HERȚA, VALER-SIMION COSMA

EXTRACTION, TRANSFORMATION AND COMODIFICATION OF NATURE
IN AN IMPERIAL AND POST-IMPERIAL CONTEXT. PRELIMINARY
EXPLORATIONS IN THE HISTORY OF THE SALVA-VIȘEU RAILROAD

ORADEA, IMPORTANT NOD DE CALE FERATĂ PE RELAȚIA VEST-EST, LA CUMPĂNA SECOLELOR XIX-XX.....	67
---	----

LUCIA MANOLICĂ

ORADEA, AN IMPORTANT RAILWAY JUNCTION BETWEEN WESTERN AND
EASTERN EUROPE, AT THE TURN OF THE 19TH AND 20TH CENTURIES

ANY NEWS ABOUT THE WAR? ROMANIAN MAP CONSUMPTION DURING THE FIRST WORLD WAR.....73

SILVIU ANGHEL

VREO ȘTIRE DESPRE RĂZBOI? CONSUMUL DE HARTĂ ÎN ROMÂNIA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

OCTAVIAN TĂSLĂUANU ȘI PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CAMPANIA DIN GALIȚIA..... 83

PETRE DIN

OCTAVIAN TĂSLĂUANU AND THE FIRST WORLD WAR. THE MILITARY CAMPAIGN IN GALICIA

ASPECTE PRIVIND PRELUAREA TRIBUNALULUI SATU MARE ÎN ANUL 1919 95

SĂLCEANU MIHAELA

ASPECTS REGARDING THE TAKING OVER THE SATU MARE COURT IN 1919

ÎNCERCĂRI DE MODERNIZARE A RURALULUI SĂLĂJEAN ÎN ULTIMUL DECENIU AL PERIOADEI INTERBELICE 123

MARIN POP

ATTEMPTS TO MODERNIZE THE RURAL AREA IN SALAJ IN THE LAST DECADE OF THE WAR PERIOD

RACISM IN INTERWAR ROMANIAN PRESS. DISSEMINATORS AND INFLUENCES IN *SOCIETATEA DE MÂINE*: A CASE STUDY..... 151

FLAVIA CRAIOVEANU

RASISMUL ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ. PROPAGATORI ȘI INFLUENȚE ÎN *SOCIETATEA DE MÂINE*: STUDIU DE CAZ

FEMEI SUB JURĂMÂNTUL LUI HIPOCRATE. DOCTORIȚELE SĂLAJULUI INTERBELIC 173

MIHAELA SABOU

WOMEN UNDER THE OATH OF HYPOCRATES. THE DOCTORS OF THE INTERWAR SALAJ

PERIFERII SIMBOLICE: LOCALISM, DEZ-IDEOLOGIZARE ȘI DE-NAȚIONALIZARE ÎN CLUJUL ROMÂNESC CONTEMPORAN 179

SORIN MITU

SYMBOLIC PERIPHERIES: LOCALISM, DE-IDEOLOGIZATION AND DENATIONALIZATION IN CONTEMPORARY ROMANIAN CLUJ

ETNOGRAFIE, NUMISMATICĂ ȘI ISTORII LOCALE

TEZAUURUL MONETAR DE LA ȘIMLEU SILVANIEI, SECOLUL XVIII-XIX189

EMANOIL PRIPON

THE MONETARY HOARD OF ȘIMLEU SILVANIEI, 18TH-19TH CENTURY

LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ PE VALEA TÂRNAVEI MARI ÎN TRANSCRIEREA FONETICĂ REALIZATĂ DE MICHAEL CONRAD VON HEYDENDORFF CEL BĂTRÂN (1773)..... 207

ELA COSMA

ROMANIAN LANGUAGE SPOKEN ON THE TARNAVA MARE VALLEY IN THE PHONETIC TRANSCRIPT MADE BY MICHAEL CONRAD VON HEYDENDORFF THE YOUNGER (1773)

ASPECTE DEMOGRAFICE DIN ȚARA OAȘULUI LA FINALUL SECOLULUI AL XVIII-LEA	221
PAULA VIRAG	
DEMOGRAFIC ASPECT OF THE OAS REGION AT THE END OF THE 18 TH CENTURY	
VALORI DE PATRIMONIU TEHNIC LA ORADEA – FRAGMENTE DIN ISTORIA CELOR DOUĂ OROLOGII UNICE ALE BISERICII REFORMATE „ORAȘUL NOU”	231
HOCHHAUSER RONALD	
VALUES OF TECHNICAL HERITAGE IN ORADEA – CHAPTERS FROM THE HISTORY OF THE TWO UNIQUE CLOCKS OF THE REFORMED CHURCH „ORAȘUL NOU”	
NUMĂRUL ȘI MĂRIMEA DEMOGRAFICĂ A LOCALITĂȚILOR DIN PLASA CEHU SILVANIEI (1850–1941)	237
AUGUSTIN-LEONTIN GAVRA	
NUMBER AND DEMOGRAPHIC SIZE OF THE CEHU SILVANIEI REGIONS’ LOCALITIES 1850–1941	
PROTOPOPIATULUI ORTODOX UNGURAȘ ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA. STRUCTURI PAROHIALE, CREDINCIOȘI, PROTOPOPI ȘI PREOȚI	245
COSMIN-CĂTĂLIN LAZAR	
THE UNGURAȘ ORTHODOX ARCHDIOCESE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY. PARISH STRUCTURES, BELIEVERS, DEANS AND PRIESTS	
NOUL URBAN E VECHIUL RURAL. CAZUL ARHITECTURII ȚĂRĂNEȘTI „MODERNE”	257
CAMELIA BURGHELE	
THE NEW URBAN IS THE OLD RURAL. THE CASE OF “MODERN” PEASANT ARCHITECTURE	
COMUNITĂȚILE RURALE DE PE VALEA ALMAȘULUI – IDENTITĂȚI ETNICE.....	271
OLIMPIA MUREȘAN	
THE RURAL COMMUNITIES FROM VALEA ALMAȘULUI – ETHNIC IDENTITIES	

VARIA

RELAȚII CULTURALE DE BUNĂ VECINĂTATE LA FRONTIERA DE NORD-VEST A ROMÂNIEI CU CEHOSLOVACIA. TURNEUL CULTURAL AL CORULUI SMETANA DIN UJGOROD ÎN ROMÂNIA (APRILIE-MAI 1938).....	285
CLAUDIU PORUMBĂCEAN	
GOOD NEIGHBORLY CULTURAL RELATIONS AT THE NORTHWEST BORDER OF ROMANIA WITH CZECHOSLOVAKIA. THE CULTURAL TOUR OF SMETANA CHOIR FROM UJGOROD IN ROMANIA (APRIL-MAY 1938)	
THE HISTORY ALIENATION IN ROMANIA IN '60-'80 OF THE 20 TH CENTURY.....	293
GABRIEL MOISA, LIVIA BUCUR	
ALIENAREA ISTORIEI ÎN ROMÂNIA ANILOR 60-80 AI SECOLULUI XX	

RECENZII

- PETRE DIN, PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. *VIAȚĂ COTIDIANĂ ȘI MENTALITĂȚI COLECTIVE*, EDITURA NAPOCA STAR, CLUJ-NAPOCA, 2019.....301
FAZAKAS LASZLO
- JASON HICKEL, DIVIZIUNEA. *SCURT GHID DESPRE INEGALITATEA GLOBALĂ ȘI SOLUȚIILE SALE*, EDITURA IDEA DESIGN & PRINT, CLUJ, 2019, 287 P. 305
VALER-SIMION COSMA

ASPECTE DEMOGRAFICE DIN ȚARA OĂȘULUI LA FINALUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

PAULA VIRAG*

DEMOGRAPHIC ASPECT OF THE OAS REGION AT THE END OF THE 18TH CENTURY

ABSTRACT: In 1874 the system of the census changed completely. Changes happened in the harmony with the Joseph II's reforms. For the first time in Hungary's history, the noble population was part of the enumeration therefore, this was the first "modern" population census. At the same time, not only the target population but the whole content, method and practice of the census changed entirely. Civil authorities counted the inhabitants in parallel with military ones settlement by settlement and household by household. In the course of the registration each household has got an own sheet containing data of household members: name, age (only in the case of males), qualification (position in the household, socio-professional status, stature and other physical character in the case of males etc.). At the same time, enumerators had to classify people into prescribed categories relating to sex, marital status, some socio-professional categories, indicating the character of their stay and the permanent absence of the household members. For females, only their marital status and foreign status had to be signed. Special sheet, much simpler household, contained the data of Israelite population.

Situated in a depression area, delimited by the Oas and Gutai Mountains, wet by the Tur, Lechincoara and Talna, the Oas Region was special for the Satu Mare County. The biggest localities were Negrești, Camarzana, Certeze and Bixad, the latter also being famous for the monastery that was operating on its border. The main occupations were agriculture (livestock and fruit farming) and mining.

KEYWORDS: Oas, population, occupation, mining, localities

REZUMAT: În 1874 sistemul de recensare a suferit mai multe modificări care au fost strâns legate de reformele lui Iosif al II-lea. Pentru prima dată în istoria Ungariei, nobilii au fost recenzați, motiv pentru care recensământul iosefin a fost considerat primul recensământ modern din această zonă. Față de anii precedenți, au fost schimbate conținutul, metoda și punerea în aplicare a numărării populației. Autoritățile civile și militare au pus recensat locuitorii din fiecare localitate și gospodărie. În timpul recensării fiecare gospodărie avea un tabel separat care cuprindeau date despre membrii unei gospodării: nume, vârstă (numai pentru bărbați), calificarea (poziția în cadrul gospodăriei, statutul socio-profesional, statura și alte caractere fizice în cazul bărbaților etc.). În același timp, recenzorii au clasificat persoanele în categorii prescise legate de sex, stare civilă, unele categorii socio-profesionale, indicând caracterul șederii lor și absența permanentă a membrilor gospodăriei. Pentru femei a fost notat doar starea civilă și dacă era venită din alte zone. Un tabel mult mai simplu cuprindea întrebări pentru populația evreiască.

Situată într-o zonă depresionară, delimitată de Munții Oaș și Gutâi, udată de Tur, Lechincoara și Talna, Țara Oașului reprezenta pentru comitatul Satu Mare o regiune specială. Localitățile cele mai mari erau Negrești, Cămârzana, Certeze și Bixad, aceasta din urmă fiind renumită și pentru mănăstirea care își desfășura activitatea în hotarul său. Principalele ocupații erau agricultura (creșterea animalelor și pomicultura) și mineritul.

CUVINTE CHEIE: Oaș, populație, ocupație, minerit, localități.

Începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, asistăm la o îmbunătățire continuă a conținutului documentelor demografice, în sensul efectuării de recensăminte mai ample, moderne. Cifrele furnizate

* Muzeul Județean Satu Mare, pcvirag@gmail.com

de documentele demografice trebuie însă analizate cu atenție deoarece ele cuprind destul de multe informații și aprecieri subiective, mai ales când dorim să analizăm compoziția națională a populației care nu este urmărită în mod direct în cadrul recensămintelor sau conscripțiilor oficiale.

Din analiza izvoarelor cunoscute se desprinde faptul că în perioada 1784–1850 asistăm la o creștere neîntreruptă a numărului populației, deși s-au înregistrat pierderi de vieți omenești provocate de războaiele purtate împotriva Franței de către Imperiul Habsburgic, dese epidemii și mai târziu de revoluția de la 1848–1849.

Această creștere demografică se datorează și politicii populaționiste duse de autoritățile de la Viena, care s-a manifestat în două ipostaze: prin stabilirea regimului demografic, în general (implementarea unei legislații care să urmărească și să controleze diferitele fenomene demografice), a populației băștinașe și prin colonizarea unor populații din teritoriile germanice, din alte țări ale Coroanei sau din provincii învecinate. Procesul de colonizare s-a realizat fie sub coordonarea nobililor (de exemplu în comitatul Satu Mare, contele Sándor Károlyi a adus coloniști șvabi din zona de sud a Germaniei), fie sub coordonarea directă a Vienei (de exemplu regiunea Banatului).

În concepția împăratului Iosif al II-lea, populaționismul presupunea creșterea numărului supușilor, stabilizarea acestora, dar și ridicarea calitativă a populației prin creșterea bunăstării economice, ridicarea nivelului intelectual prin instrucție, dezvoltarea sistemului religios și a moralității prin educație, îmbunătățirea asistenței sociale, a locuinței, hranei, îmbrăcăminte, a igienei individuale și sociale.

Legislația populaționistă a adăugat și o serie de prevederi care să favorizeze căsătoria, să reducă divorțul, adulterul, imoralitatea, să preîntâmpine sau să limiteze consecințele dezastruoase ale epidemii, ale îndelungatelor perioade de foamete¹. S-a avut în vedere și luarea unor măsuri cu privire la acordarea cetățeniei (decretul din 3 februarie 1786), interzicerea emigrărilor (decretul nr. 5.518 din 2 aprilie 1787), stabilizarea vagabonzilor și cerșetorilor (decretul din 14 februarie 1788), amnistia fugarilor din țară (decretul din 20 ianuarie 1768).

S-a acordat o atenție deosebită și legislației cu caracter profilactic, menită să prevină și să combată epidemiile care aveau efecte negative în plan demografic, instituindu-se un sistem modern de carantină de-a lungul granițelor.

S-au elaborat reguli și proceduri de evidență mai strictă a populației, au fost precizate obligațiile preoților în materie de stare civilă și evidență. Cea mai importantă inițiativă în acest sens a fost organizarea primului recensământ modern al Ungariei, realizat între 1784–1787, ca urmare a decretului nr. 7.868 din 16 iulie 1784.

RECENSĂMÂNTUL IOSEFIN – CARACTERISTICI

Sistemul de organizare a numărătoareii populației s-a modificat complet în 1784. Schimbările au avut loc în contextul reformelor realizate de Iosif al II-lea, care a încercat integrarea Ungariei în cadrul monarhiei austriece. În locul unei înregistrări separate a populației din Ungaria, sistemul austriac s-a adaptat la condițiile din această regiune. S-a realizat și recensarea populației nobiliare, motiv pentru care recensământul din 1784–87 a reprezentat primul recensământ “modern” al populației din istoria acestei țări. În același timp s-a modificat nu doar populația vizată, ci și întregul conținut, metoda și punerea în practică a înregistrărilor. Așa cum sistemul conscripțiilor militare adaptat pentru Provinciile Coroanei Austriece s-a extins în anii 1770 și în Ungaria, și recensământul a început să servească și în Ungaria scopurilor militare. Autoritățile năzuiau ca și recensămintele generale ale populației să scoată în evidență numărul și distribuția regională a bărbaților de vârstă recrutării. S-au numărat locuitorii în paralel cu militarii, luând localitate cu localitate, gospodărie cu gospodărie. În cursul înregistrărilor, fiecare gospodărie

¹ Bocșan 1995, p. 81.

a avut tabelul propriu conținând date despre membrii ei: nume, vârstă (numai în cazul persoanelor de sex masculin), calificarea (poziția în gospodărie, statutul social, statura și alte trăsături fizice ale persoanelor de sex masculin etc.)². În același timp, enumerările trebuiau să clasifice persoanele în categoriile bine stabilite în funcție de sex, statutul material, socio-profesional, indicând caracterul poziției lor (localnici sau străini) și lipsa permanentă a capului gospodăriei. În ceea ce privește femeile se înregistra numai statutul lor material și cel de străină. Tabelele pentru evrei erau și mai simple. Centralizând tabelele pe gospodării, recenzorii au realizat "Populationsbücher" (cărți de populație) ale fiecărei localități. Un exemplar al acesteia trebuia să rămână în localitatea respectivă, pentru a putea fi completat cu modificările care vor apărea în viitor (nașteri, decese sau migrație). Pe baza acestor cărți ale populației, informațiile non-nominative ale așezărilor au fost prelucrate pentru fiecare gospodărie, ele fiind apoi centralizate la nivel regional și național.

În același timp, la nivel regional și național, autoritățile militare și-au făcut statisticile lor pentru organizarea recrutărilor din fiecare regiune. Astfel, pe baza recensământului populației, înregistrarea continuă a acesteia ar fi putut ajuta, cel puțin teoretic, atât la urmărirea evoluției numărului de bărbați care puteau fi recrutați, cât și a migrației acestora. După ce s-au înregistrat toate modificările dintr-un an, o revizuire ar putea verifica și modifica cărțile de populație, astfel încât cărțile militare și civile ale populației să fie aduse la zi.

Noul sistem a trebuit să fie impus în Ungaria cu sprijinul forței militare. Recensământul de bază a fost desfășurat între 1784–85. Majoritatea tabelelor de gospodărie au fost distruse sau pierdute, păstrându-se doar o parte a centralizărilor regionale sau a unor așezări. În ciuda tuturor problemelor apărute, recensământul a acordat o atenție deosebită numărului populației, al gospodăriilor, statutului material etc. Cu toate acestea întregul recensământ a fost pentru Ungaria un mare eșec. În primul rând, după 1787, munca la înregistrare s-a oprit pe măsură ce situația politică a devenit tot mai complicată. În al doilea rând nu se cunoaște exact modul cum funcționa sistemul, existând o mulțime de dovezi cum că el nu a funcționat așa cum a fost imaginat și prevăzut. Autoritățile militare și civile nu au cooperat așa de bine precum s-a dorit, datele lor nu coincideau, iar schimbările de la nivelul populației nu au fost înregistrate în mod continuu, mai ales în orașele mai mari. Există numeroase liste care indică schimbările de populație la nivelul așezărilor (naștere, deces, migrația populației), care dovedesc că modificările demografice au fost înregistrate separat față de cărțile de populație care au fost completate doar o dată sau de două ori pe an, în cursul revizuirii³.

Putem concluziona că listele întocmite separat sunt cele pe care ne putem baza și pe care se bazau autoritățile în acea perioadă. Aici erau trecute și tabele cu mărimea gospodăriei, limitele ei, poziția ei, vârsta etc. Probabil, înregistrarea schimbărilor a funcționat mai mult sau mai puțin bine, dar clasificarea persoanelor care se putea schimba în urma mai multor evenimente (îmbătrânire, căsătorie, migrație, deces al capului de familie, mobilitatea socială etc.) era un lucru foarte problematic.

CADRU GEOGRAFIC

Țara Oașului se întindea în Depresiunea Oașului, fiind delimitată de Munții Oaș și Munții Gutâi. Era situată în zona de nord-est a comitatului Satu Mare, învecinându-se în partea de nord-vest cu comitatul Ugocea, iar în nord-est cu comitatul Maramureș. În est și sud-est era mărginită de lanțul muntos Oaș-Gutâi, iar în partea vestică se întindea până dincolo de localitatea Călinești. Altitudinile întâlnite în această zonă nu depășesc 400–500 metrii. Așezările sunt amplasate de-a lungul văilor care străbat depresiunea: bazinul Lechincioarei în partea de nord, râul Tur cu afluenții săi, Alb și Rău, în partea de

² Péter, Levente 2011, p. 10.

³ Péter, Levente 2011, p. 11.

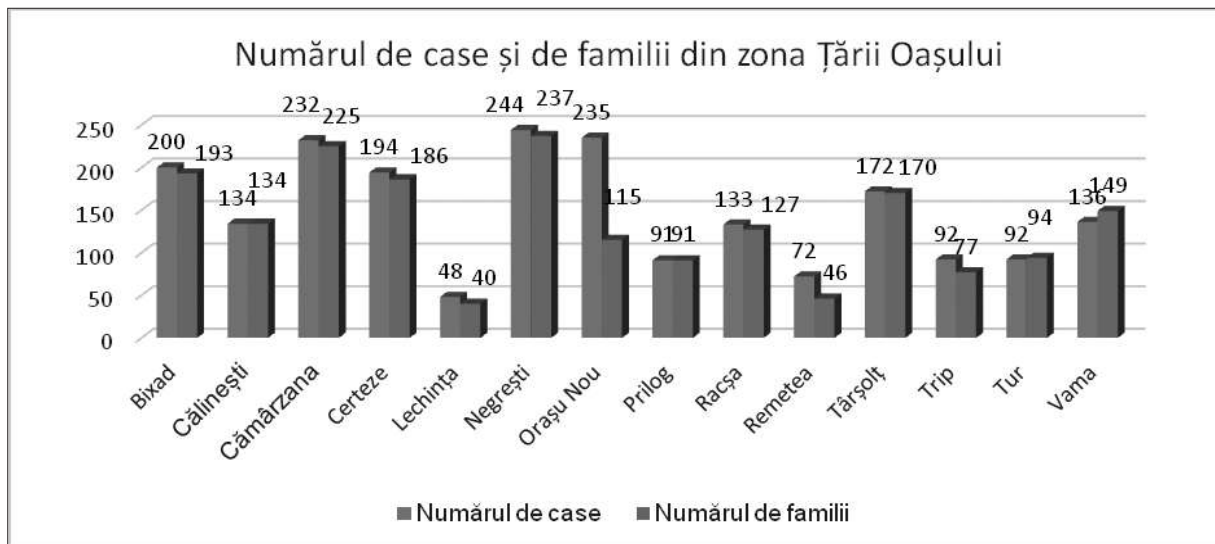
sud. Înspre vest, regiunea Oaşului prezintă o largă deschidere formată de râurile Tur și Talna. În această zonă, depresiunea ia contact cu Câmpia Someşului și a Tisei.

Cele 16 localități⁴ care o compuneau (Bixad, Boinești, Călinești, Cămârzana, Certeze, Lechința, Moișeni, Negrești, Orașu Nou, Prilog, Racșa, Remetea Oaşului, Târșolt, Trip, Tur, Vama) aveau statutul de comună. Principalele familii nobiliare care dețineau domenii în zona Țării Oaşului au fost: Wesseléyi, Károlyi, Kornis, Teleki.

Depresiunea era străbătută de unul dintre drumurile comerciale principale care tăiau comitatul Satu Mare de la nord-est spre sud-vest. Acesta pornea de la granița cu Ugocea și Maramureș, străbătea partea de vest a Țării Oaşului și se îndrepta apoi prin orașul Satu Mare spre comitatul Bihor. Prezența acestui drum a avut o influență pozitivă asupra dezvoltării schimburilor comerciale între locuitorii din zona Oaşului și cei din celelalte regiuni ale comitatului.

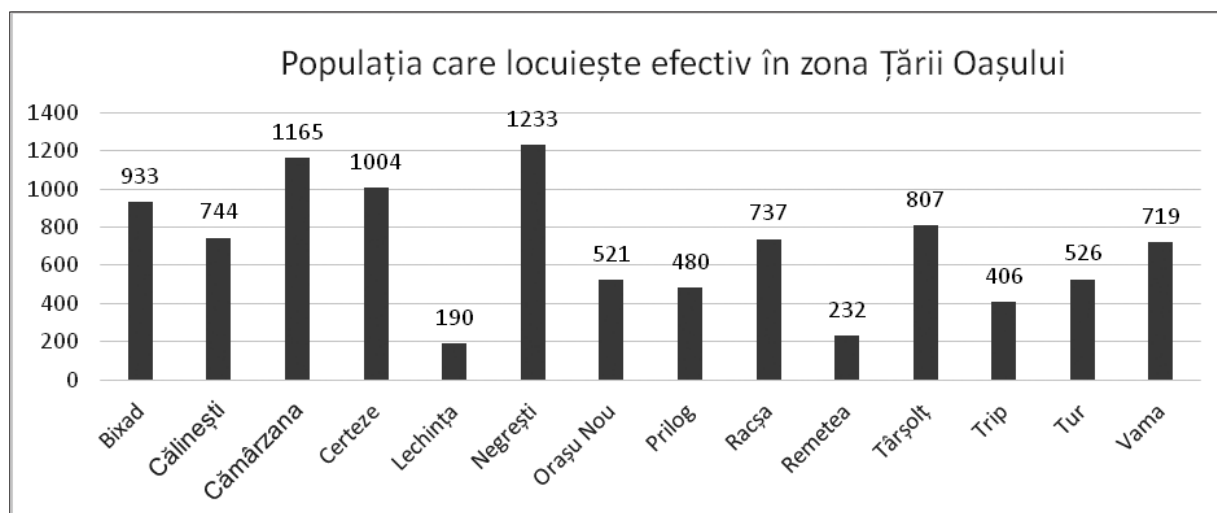
TRĂSĂTURI PRINCIPALE ALE POPULAȚIEI DIN ZONA ȚĂRII OĂȘULUI

Potrivit datelor recensământului iosefin, la finalul secolului al XVIII-lea, pe teritoriul Țării Oaşului existau 2.075 de case și 1.884 familii. Trebuie precizat că la acestea se mai adăugau și cele din localitățile Boinești și Moișeni, localități despre care nu se mai păstrează informațiile adunate în această perioadă. Comuna cu cel mai mare număr de case (244) și familii (237) era Negrești. Urmează apoi Cămârzana cu 232 de case și 225 familii. La polul opus se situează Lechința. Diferența relativ mare dintre numărul de case și cel de familii se poate explica prin aceea că mai multe case puteau fi locuite de aceeași familie. Se știe că în cadrul recensământului iosefin erau recenzați doar capii de familie. În cazul în care într-o gospodărie locuiau mai multe generații cu soți, soții și copiii, aceștia erau trecuți la o singură familie condusă de partea bărbătească cea mai învârstă.

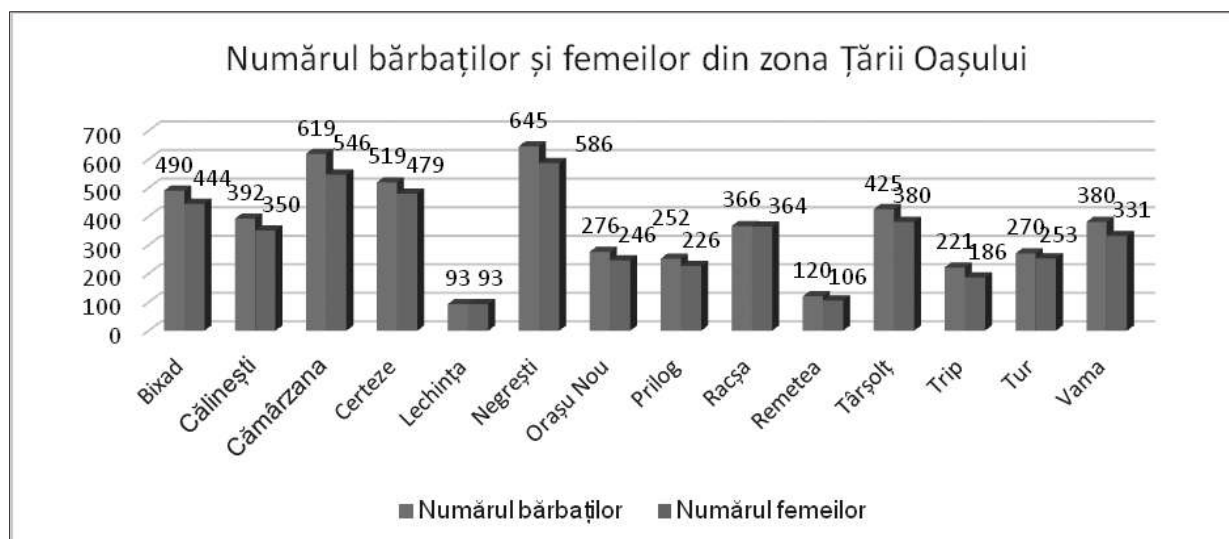

Și la finalul secolului al XVIII-lea, Negreștiul și Cămârzana reprezentau așezări importante, locuite de un număr mai mare de locuitori. În Negrești au fost numărate 1.233 de persoane care trăiau efectiv în această localitate. Cămârzana era populată de 1.165 de locuitori. Certeze depășea și ea, dar nu cu mult, 1.000 de locuitori. Mai precis, aici au fost recenzate 1.004 persoane. Lechința și Remetea, localități mai mici, erau locuite de 190, respectiv 232 de persoane.

⁴ Despre localitățile Boinești și Moișeni nu se păstrează informații adunate cu ocazia recensământului iosefin.

Studiind datele privind evoluția locuitorilor Țării Oașului în funcție de gen/sex, observăm că numărul total al bărbaților (5.068) este mai mare cu 478 decât cel al femeilor (4.590).

645, cel mai mare număr de bărbați, locuiau în Negrești, fapt explicat prin faptul că această localitatea avea și cea mai mare populație. În Lechința s-au înregistrat 93 de bărbați și 93 de femei, acesta fiind singura așezare în care cele două categorii se aflau în același număr. Cămârzana se remarcă prin faptul că era locuită cu 73 de bărbați mai mult decât femei, fapt care va influența mult încheierea căsătoriilor din această localitate, mai ales că dintre cele 619 persoane de sex masculin, 394 erau necăsătoriți. Influența se manifesta fie prin căsătoria cu fete din alte localități, fie cu văduve din același sat sau din localități învecinate.

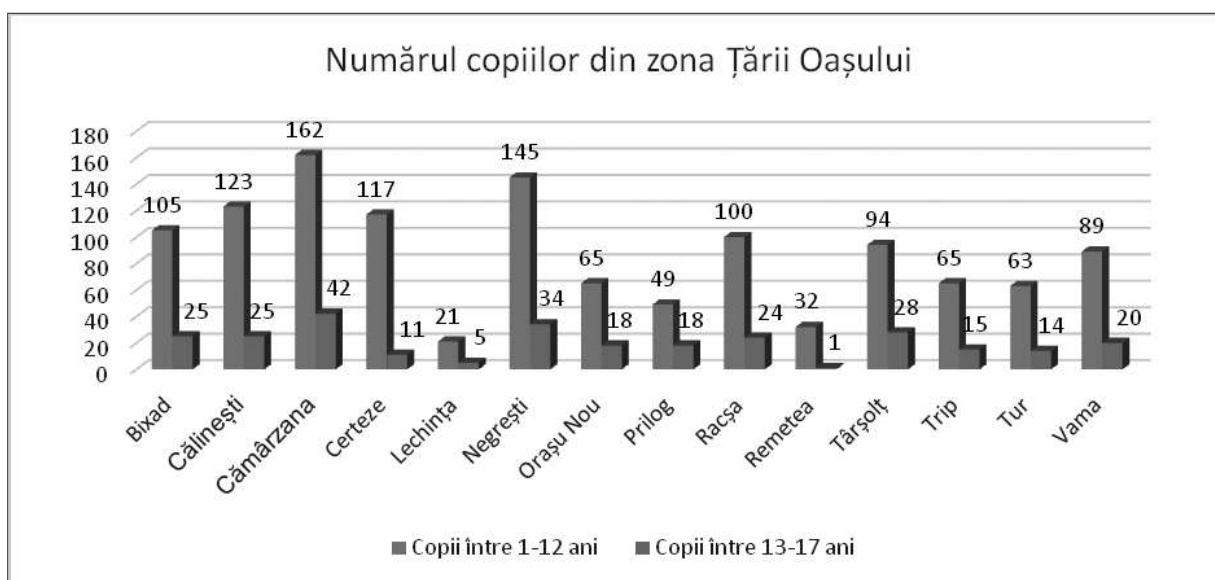
Datele recensământului arată că principala vârstă pentru căsătorie a fost de 22 de ani pentru bărbați și 20 pentru femei⁵. Cele mai multe căsătorii se realizează deci înaintea vârstei majoratului, copiii aflându-se sub dominația economică și socială a părinților. Capul familiei este cel care stabilește strategia matrimonială, el trebuind să își dea consimțământul în ceea ce privește alegerea partenerului. De cele mai multe ori viitorul partener sau parteneră era ales din interiorul comunității, preferându-se ca fiii sau fiicele să nu părăsească satul, sau, dacă erau nevoiți să o facă, să nu plece la distanțe foarte mari. Alte criterii în alegerea soțului sau a soției erau legate de grupul social din care făcea parte, de interesele eco-

⁵ Tamás 2011, p. 159.

nomice, dar și de tradițiile și obiceiurile comunității. Foarte des tinerii căsătoriți rămăneau în gospodăria părinților unuia dintre ei.

Unii cercetători care au studiat tema vieții de familie și a copilăriei din perioada secolului al XVIII-lea au subliniat faptul că în acea perioadă a apărut o modificare a atitudinii față de copii, dar și față de viața de familie. Acestor două aspecte a început să li se acorde mai multă importanță, mai multă grijă și afecțiune. Acest punct de vedere este contrazis însă de cercetătorii britanici Foyster și Marten care afirmă că viața de familie putea evolua de la aspecte emoționale și intime la violență și brutalitate la fel ca și în oricare altă perioadă anterioară⁶.

Copiii trebuiau să fie întru totul supuși părinților cărora le datorau respect și supunere. Aceste cerințe se prelungeau chiar și după majorat sau după desprinderea lor de celula de bază a familiei și încadrarea într-un alt grup social. Femeia avea și ea o poziție inferioară față de bărbat, statutul ei fiind bine stabilit de către canoanele Bisericii, dar și de tradițiile fiecărei regiuni. Ea trebuia să fie fidelă și supusă bărbatului, aceste două aspecte fiind esențiale în raporturile conjugale. Capul familiei era bărbatul, el având responsabilități față de fiecare membru al familiei. Trebuia să își manifeste controlul asupra fiecărui membru al familiei, având o autoritate deplină asupra soției și fiicelor, asupra fiilor până la căsătorie, dar care se poate prelungi în cazul nerespectării “normelor” minime de comportament social, cerute de comunitate, de societate, de raporturile sociale nescrise, importante însă în reglarea vieții cotidiene⁷. Prima care trebuia să se supună acestei autorități era soția, bărbatului fiindu-i permis să o pedepsească începând de la lovirea cu palma pentru diferite greșeli, putându-se ajunge până laucidere în cazul adulterului. Controlul asupra copiilor se manifesta de la naștere până la căsătorie, în unele cazuri, mai ales dacă era vorba de fiice, chiar și după aceasta. Însă puterea de care se bucura capul familiei nu vine fără anumite responsabilități. El trebuia să asigure baza economică a familiei și să muncească în folosul celorlalți, să-și hrănească copiii, să le asigure zestre și să îi căsătorească. Dacă era un “slab” și nu reușea să își susțină sau să își controleze familia, el putea fi sancționat atât de către autoritățile civile și ecleziastice, cât și de comunitatea din care făcea parte.

În ceea ce privește numărul de copii din regiunea Țării Oașului de la finalul secolului al XVIII-lea, se remarcă o diferență foarte mare între numărul celor cu vârsta cuprinsă între 1–12 ani (1.230) și cei care aveau vârsta între 13–17 ani (280). Această diferență de 950 de copii, se explică prin rata mare a

⁶ Fehér 2013, p. 154.

⁷ Vintilă-Ghițescu 2007, p. 96.

mortalității infantile. Condițiile grele de viață, igiena precară, lipsa medicilor și a tratamentelor medicale au făcut ca mulți dintre copii să nu treacă pragul vârstei de 12 ani.

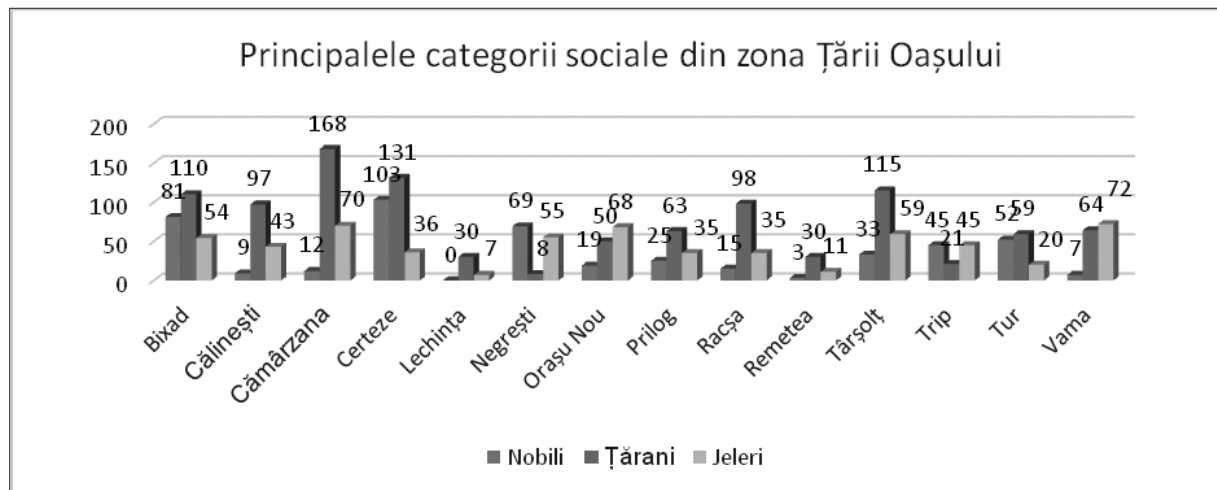
Urmărind distribuția lor pe localități, observăm că în Cămârzana s-a înregistrat cel mai mare număr de copii, și anume 204, dintre care 162 erau între 1–12 ani și 42 între 13–17 ani. În Lechința au fost numărați 26 de copii, dintre care doar 1 avea vârsta cuprinsă între 13–17 ani.

OCUPAȚII

Conform recensământului iosefin, principalele categorii sociale din zona Țării Oășului au fost țărani (1.044), jelerii (610) și nobilii (610). Cămârzana este localitatea cu cel mai mare număr de țărani (168), iar Bixad era locuit de cel mai mare număr de persoane care aveau statutul de nobili (81). În Lechința au fost recenzați 30 de țărani și 7 jeleri.

Potrivit normelor de recenzare țărani erau agricultorii rurali, mici proprietari ai propriilor ferme sau muncitori. Structura socială a țărănimii poate fi clasificată în grupuri mai mici: țărani liberi și iobagii sunt cele două categorii sociale care intră în grupul recenzat la această categorie. Deși unii aveau propriul lor pământ, ei trebuiau să plătească impozite; taxele erau fie sub formă de bani, fie din culturi. Chiar dacă nu erau legați de pământ, ei erau obligați să lucreze câmpul nobililor două sau trei zile în fiecare săptămână. Totuși, în ierarhia socială, țărani erau cu un pas mai sus față de un jeler.

Aceștia din urmă (inquilini) erau, în general, țărani fără sesie și gospodărie proprie, lipsiți total sau în cea mai mare parte de mijloace de producție. De multe ori nu aveau nici casă, fiind nevoiți să locuiască în casa altora, în schimbul unei „chirii” plătite în muncă sau în natură. În cadrul categoriilor sociale aservite jelerii formau, în general, o categorie mai slab situată din punct de vedere economic decât iobagii, iar din punct de vedere juridic se aflau într-o situație de dependență totală față de stăpânul feudal.

Numărul preoților care slujeau în această regiune a fost relativ mic (16). În localități precum Certeze, Lechința, Negrești, Orașu Nou și Tur nu locuia nici un preot. Probabil serviciile religioase de aici erau celebrate de preoții din localitățile învecinate. La Bixad au fost înregistrați 7 preoți, fapt explicat prin existența mănăstirii greco-catolice cu hramul Sf. Petru și Pavel. Documentele atestă că locașul de cult a fost înființat în 1700 de călugărul Isaia care a venit de la Muntele Athos. În 1701 el a fost ucis în urma unui conflict cu nobilii și preoții locali. În anul următor, călugării greco-catolici aparținând ordinului basilitan au reconstruit mănăstirea și au construit o biserică din piatră⁸.

Dacă erau în funcțiune, preoții religiilor recepte, inclusiv preoții și călugării greco-catolici, erau

⁸ Szócs 2007, p. 35.

scutiți de obligațiile față de nobili și stat. Ei erau susținuți de comunitatea din care făceau parte, în funcție de posibilitățile și puterea economică a acesteia. De cele mai multe ori acestea erau sărace, la limita pauperității. Pământurile parohiale aveau suprafețe mici și dese ori erau neproductive. Astfel, veniturile preoților erau modice. Starea edificiilor de cult lăsa și ea de dorit. Cele mai multe erau construite din lemn, însă, în general, ele erau dotate cu icoane și cu cele necesare cultului⁹.

a. **Agricultura**

Datorită condițiilor de relief și climă puțin favorabile cultivării cerealelor, majoritatea locuitorilor din Țara Oașului nu au reușit să-și asigure necesarul de cereale pentru nevoile casnice și gospodărești. Ei au fost nevoiți să caute alte mijloace pentru asigurarea traiului: cultivarea pomilor fructiferi (pruni, meri, peri, cireși, nuci), creșterea animalelor (ovine, porcine, bovine), cultivarea cânepii etc.

a.1. **Cultivarea pomilor fructiferi**

Solurile podzolice de pădure având un conținut ridicat de substanțe nutritive au fost favorabile dezvoltării culturii pomilor fructiferi. Ei erau răspândiți în număr mare atât în grădinile din apropierea caselor, cât și în “hotar” (extravilan), dar ponderea cea mai însemnată o dețineau pomii cultivați sistematic în grădini. Livezile cu pomi aflate în hotarul satului erau numite “terti” și se deosebesc după soiul pe care-l adăpostesc: “terti de pruni”, “terti de meri” etc. Un număr însemnat de pomi au fost cultivați în “heghiul” cu viță de vie, răspândiți fie în cuprinsul acesteia, fie pe lângă gardul viu numit “prisacă”¹⁰.

Fructele se dădeau ca hrană pentru găini și găște, dar, în primul rând, erau comercializate în târgurile periodice din Negrești, Satu Mare, Orașu Nou, Carei, Sighet sau în satele din Câmpia Someșului. De obicei, fructele erau vândute imediat după recoltare din necesități financiare, dar și pentru că unele soiuri, cum sunt cireșele, nu stau”. Altele, în schimb, cum sunt prunele uscate, merele nucile, puteau fi vândute în orice împrejurare, când aveau timp, după terminarea culesul porumbului sau după încheierea altor activități gospodărești mai urgente¹¹. În schimbul fructelor, se preferau cerealele: grâu, porumb, secară și ovăz. Rareori schimbul a avut loc pe cartofi, slab apreciați în satele oșene.

a.2. Creșterea animalelor a reprezentat o altă ocupație importantă pentru locuitorii acestei regiuni. Bovinele, porcinele, dar mai ales ovinele, erau principalele categorii de animale crescute de către locuitorii satelor din Oaș. Dealurile cu culmi domoale le ofereau zone de pășune, iar lâna și produsele lactate obținute erau vândute la fel ca fructele în târgurile periodice din comitat.

Specificul cadrului natural din zona Oașului și-a pus amprenta asupra modului de viață al locuitorilor de aici. Alături de ocupațiile din agricultură menționate mai sus, defrișarea pădurilor de fag și stejar, care acopereau suprafețe mari, era o altă activitate a oamenilor de aici. Începută la finalul secolului al XVIII-lea, defrișarea pădurilor din zonă ia un avânt impresionant în secolele următoare, lemnul fiind valorificat și în afara comitatului.

b. Mineritul reprezintă un alt domeniu de activitate din această regiune, domeniu care, potrivit documentelor, începe să se dezvolte în Oaș în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Cel mai mare interes s-a manifestat față de metalele prețioase: aur, argint și implicit plumb și cositor, metale însoțitoare în această zonă. Activități de cercetare, de explorare și mai rar de exploatare sunt legate de Racșa, Bixad și Vama, dar atenția se extinde și asupra teritoriilor situate în hotarul localităților Cămârzana, Orașu Nou și Lechința, precum și spre zona vecină Maramureșului istoric, între Certeze și Remeți. Exploatarea și prelucrarea zăcămintelor de pirită, dar mai ales a limitei din jurul localităților Certeze, Moșeni și Negrești, este strâns legată de Asociația din Oaș pentru Fabrica de Fier, care avea sediul la Moșeni¹².

Înspre finalul secolului al XVIII-lea, pe domeniile familiilor Károlyi și Kornis, începe colonizarea slovacilor care sunt adus în special pentru munca în domeniul mineritului. La începutul secolului

⁹ Ghitta 1998, p. 103.

¹⁰ Irimieș 1992–1993, p. 226.

¹¹ Irimieș 1992–1993, p. 238.

¹² Balogh 1992–1993, p. 135.

al XIX-lea comunitățile slovace își sporesc numărul. Membrii ei sunt de confesiune romano-catolică și contribuie mult la intensificarea exploatarea minereurilor mai ales în zona localității Certeze.

CONCLUZII

Situată într-o zonă depresionară, delimitată de Munții Oaș și Gutâi, udată de Tur, Lechincioara și Talna, Țara Oașului reprezenta pentru comitatul Satu Mare o regiune specială. Localitățile cele mai mari erau Negrești, Cămărzana, Certeze și Bixad, aceasta din urmă fiind renumită și pentru mănăstirea care își desfășura activitatea în hotarul său. Principalele ocupații erau agricultura (creșterea animalelor și pomicultura) și mineritul.

BIBLIOGRAFIE:

- Bocșan 1995 – Nicolae Bocșan, *Populaționismul în politica reformistă a Habsburgilor în Banat în secolul al XVIII-lea*, în Sorina Bolovan, Ioan Bolovan (coord.) "Sabin Manuilă. Istorie și demografie. Studii privind societatea românească între secolele XVI-XX", Cluj Napoca, Centrul de Studii Transilvane-Fundația Culturală Română, 1995
- Balogh 1992–1993 – Balogh Adalbert, *Contribuții la istoricul dezvoltării mineritului în Oaș între anii 1760–1918, (partea I)*, în "Satu Mare. Studii și comunicări", IX-X, Ed. Muzeului Sătmărean, 1992–1993, p. 135.
- Tamás 2011 – Faragó Tamás, *Different household formation system in one country at the end of the eighteenth century: variations on John Hajnal's thesis*, MPIDR Working Paper Wp 2011-020, December 2011.
- Fehér 2013 – Fehér Andrea, *Family life in eighteenth century Transylvania. Case study: the Halmágyi family*, în "AMN", an 50, II, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2013.
- Ghitta 1998 – Ovidiu Ghitta, "Un popor superstițios, cu adevărat distinct", în Nicolae Bocșan, Sorin Mitu, Toader Nicoară (coord.), "Identitate și alteritate. Studii de imagologie", II, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 1998.
- Irimieș 1992–1993 – Irimieș, Dumitru, *Cărăușul cu fructe în Târșolț – Oaș – Implicații interetnice și interzonale*, în "Satu Mare. Studii și comunicări", IX-X, Ed. Muzeului Sătmărean, 1992–1993, p.226.
- Péter, Levente 2011 – Öri Péter, Pakot Levente, *Census and census-like material preserved in the archives of Hungary, Slovakia and Transylvania (Romania), 18–19th centuries*, MPIDR Working Paper Wp 2011-020, December 2011.
- Szócs 2007 – Szócs Péter Levente (coord.), *Arhitectura ecleziastică din Satu Mare*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2007.
- Vintilă-Ghițescu 2007 – Constanța Vintilă – Ghițulescu, "Să-mi ridic piatra de fată din casă": *strategii matrimoniale și conflicte familiale în societatea românească (sec. al XVIII-lea)*, în "Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)", Presa Universitară Clujeană, 2007.